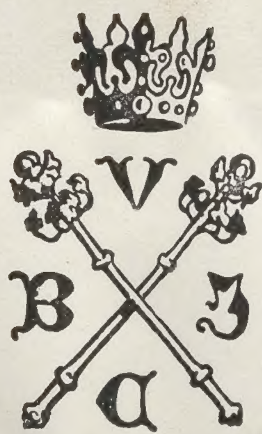

V
B
J
C

M O W A

J. W. J. P. DZIEDUSZYCKIEGO Cześnika Koronnego, Posła Ziemi Halickiey, *Die* 24. *8bris* w Jzbie miana. 1766. *Anno.*

JEżeli nikt inaczey w tym Stanow Rzpltey przezacnym zgromadzeniu uſt otworzyć niechce, y przez ſprawiedliwość nie może, iak od wyznania naypierwey winney Majeſtatowi Pańſkiemu rekognicyi, za uſzczęśliwienie przezornym, łaſkawym, y pracowitym rządem Oyczyzny; tym bardziey ia głos pierwſzy zabieraiąc, a nie tylko w powſzechney nam wſzyſtkim z panowania Twego. N. K. ſmakuiąc słodyczy, ale nad zamiar, y wieloraką w tym czaſie, y okolicznościach łaſką Pańſką zaſzczycony, ſercem pełnym wdzięczności nie uſtami radłbym mowił, y Bogu Naywyżſzemu za opatrzenie nas tak dobrym Panem, W. K. Mci za tak łaſkawe dla wſzyſtkich, a w ſzczegulności dla mnie względy przyzwoite dzięki oświadczył. Bez dania bowiem do tego przyczyny powzięta przeciwko mnie nienawiść, y złączony z tą *ſpiritus contradictionis*, by nayzbawiennieyſzym Projektom, y zamysłom, gdy do wykonania dobrotliwey, y nad ſam ſkutek ozdobnieyſzey dla mnie deſtynacyi Pańſkiey, y korzyſtania z łaſkawie dyſponowanych dla mnie ſerc Stanu Rycerſkiego, nieprawne zawady poczynił. Wynikłą z tąd dla mnie przykrość lubo przez dobrowolne poddanie ſię pod Rugi, ieżeli mi osłodziła w Jzbie Poſelſkiey *uno labiô* Stanu Rycerſkiego uczyniona ſprawiedliwość, nad to nadgrodziło mi te nad wſzelkie zaſzczyty ozdobnieyſze z Tronu łaſkawe wſpomnienie.

Każe słuszność, pobudza wdzięczność wyznać to, co należy tak dobrotliwemu, y tak troſkliwemu o dobro tego Kroleſtwa, y ożywienie sławy Narodu Polſkiego, Panu. Ale lubo dla naymniey wymownego, obfitą podaieſz rządem Twoim, y ſprawami N. P. do wysławienia tych materyą, nie byłoby iednak z uſt moich te godne Twoich czynow. Dogadza zatym wielce niezdatności w tym moiey wielkość umysłu Twego N. P. przez ktorą wolíſz na pochwały zarabiać, iak te odbierać, woliſz nas widzieć pilnie w radzie czyniących, iak by naywymowniey, y naypiękniey o Tobie mowiących. Względem czego pamiętna mi ieſt na Seymie *Coronationis* przez uſta J. W. Kanclerza przeſtroga. Niechay ſię tedy wysławianiem twoim zdatnieyſze zabawiaią wymowy, przez naywybornieyſze dowcipy, pewien ieſtem, że wiekopomność koło tego pracować będzie. Odemnie zaś za winną Ci w tym ofiarę przyimiy N. P. nieufność w tym siłom moim, y dogadzanie Twey woli. W tym tedy tylko wyznaniu z głębokim do Majeſtatu Pańſkiego reſpektem do roſpoczętych materyi przymawiam ſię.

A   W u-

W ubeſpieczoney teraz radzie przez Konfederacyą, y wprowadzonym ſpoſobie decydowania przez większość głoſow materyach Ekonomicznych, gdy nas *ſuſpicax libertatis amor* w troſkliwe wprowadza myśli, y w mniemanie umnieyſzenia wolności, obeyzrzawſzy ſię na dawnieyſze, roſpatrzywſzy ſię oraz w teraźnieyſzych okolicznościach, zaſtanowić ſię pierwey dobrym rozmyſłem należy: byliśmy, czyli ieſteśmy wolnieyſzemi?

Już ta Swiątnica wolności, dla ktorey ſtanowienie Praw nayozdobnieyſzą y nayprzyiemnieyſzą ieſt ofiarą, zelżona tyle razy, przez złe zażycie wolności utraciła była powaby ſwoie, y gorliwych nawet o dobro publiczne nieciągnęła do ſiebie ale odrażała, gdy tyrannizuiąca nad wolnością złośliwość płaſzczem tey obłudnie pokryta, odięła była moc prawdziwey wolności, y przez wyzucie tym ſpoſobem Rzpltey z rady iak z duſzy, martwemi częściami Stany Rzpltey uczyniła, a to mieyſce rady, w mieyſce tylko burźliwych ziazdow, Jmie Polſkie w całey Europie ſromocących zamieniła, y boiaźnią upadku wolności, przez wolność ſerca dobrych Obywatelow napełniła.

Przykro, y wſpomnieć N. P. większą część wieku naſzego, ktory u potomnych w hańbie, y podziwieniu będzie. Widzieliśmy Seymy, wchodziliśmy w te, miewaliśmy zupełną moc powierzoną ſobie od Woiewodztw, y Ziem, od ktorych wyſyłani bywaliśmy do radzenia o Oyczyznie, do ſtanowienia Prawa ku pożytkowi tey; ale nieſzczęściem czaſow naſzych, czyli bardziey przewrotnością Prawa fundamentalne do woli y prywat ſwoich podciągaiących. Tu gdzie ſię naylepiey okazywać powinna wolność naſza, *&* *activitas* wiązana, y tamowana bywała czyiążkolwiek złą wolą. Utraciliśmy iuż byli moc, *activitatem*, y wolność do radzenia o Oyczyźnie, do ratowania tey ku upadkowi nachyloney. Zoſtała ſię iuż tylko była moc, *activitas*, y wolność do pſucia Seymow, do tamowania *activitatis* zgromadzonym na Seymie Stanom. Głos nawet wolny, ktory ieſt zrzenicą wolności naſzey, nie był nam wolny, ale w tyrańſkiey mocy tego każdego, kto ſię zuchwale odważył ten wſzyſtkim zatamować, *& per ſiſtentiam activitatis* odiąć. Naymocnieyſze Krola, y dobrych Patryotow uſiłowania ieden źle chcący mogł wywracać, y wolnemu Narodowi tyrańſko roſkazywać, ażeby milczał, ażeby nieradził o potrzebuiącey rady Oyczyźnie.

O! iak ſmutna bywała poſtać wſzyſtkich prawdziwie kochaiących Oyczyznę przy każdym dniu oſtatnim zerwanego, lub *per ſiſtentiam activitatis* zniſzczonego Seymu! Jak żałoſne z płaczem, y przeklęńſtwem na zabiiaiących tym ſpoſobem Oyczyznę żegnaiących Marſzałkow mowy, z takim uciśnieniem ſerca mowione, iakby iuż na pogrzebie wolności! Ten chyba nieutyſkował na to, albo y dotąd nieutyſkuie, kto tego Oycoboyſkiego przeciwko Oyczyźnie wyſtępku bywał auktorem, albo inſtrumentem. Ten chy-

chyba, kto rożnicy między rządem Republikanckim, a Anarchią y tyrannią, *inter libertatem sentiendi* przy Prawie, iako Prawo wyraźne mieć chce, & *abusum libertatis* niezna, albo znać niechce, chcąc być wolą swoią woli y wolności wszystkich wspoł-Obywatelow tyranem.

Ustawała iuż przeto ochota y w kochaiących Oyczyznę do Seymowych Funkcyi, gdy iadący wykonywać te, nic sobie obiecywać nie mogli, iak pewne czyli to przez zerwanie, czyli też wycieńczenie czasu niedoyście Seymow. *Z* tąd nierząd, bezprawia, y niesprawiedliwość, zubożenie, y słabość sił, ktora nas Sąsiadom nikczemnemi, nam Sąsiadow strasznemi uczyniła.

Jnne teraz, niech będą Bogu naywyższemu dzięki, pod panowaniem Twoim N. K. czasy, inne dobra publicznego nadzieie, y otuchy.

Naywyższa, a litościwa dla nas Opatrzność, gdy do osiągnienia przeznaczonego Tobie N. K. nam panowania, y Tronu drogi torowała, razem chciała, ażebyś wolnemu, ale przy wolnościach dobrze się rządzącemu Narodowi panował; y dla tego panowanie Twoie, to ustanowieniem nowych tak użytecznych Praw, to dawnych do exekucyi przyprowadzeniem poprzedzić chciała; do ktorych ustanowienia przykładałeś się tak, iak dobry Obywatel, ażebyś dalsze potrzeby Rzpltey dopełnił, iako Wielki Krol, y dobry Pan.

Że pomnożona sprawiedliwość przez ubespieczone elekcye Podkomorzych, y Ziemstw, przez rozdzielenie Trybunałow; a przeto nie tylko przysporzenie sprawiedliwości, ale też przybliżenie dla dalszych Prowincyi Woiewodztw; że przez opisany sposob elekcyi Deputatow ubespieczone Trybunały od tumultow domową woyną grożących przedtym zawsze przy Reassumpcyach, od gwałtowney exkluzyi dobrze obranych, utrzymowania źle obranych, albo wcale nie obranych, y na Seymikach nieprzytomnych, iak trafiało się, Deputatow, a nawet od praktykowanego nawet naszych czasow zrywania wcale Trybunałow, y upadku z gruntu sprawiedliwości; że powiększone tak znacznie dochody Rzpltey, *nervus rerum agendarum*, y tychże dochodow publiczuych niezawodny sposob wybierania, y Stanom Rzpltey z nich sprawowania się, obmyślony, y ubespieczony; że Kupcy, y handluiący od prywatnych zdzierstwa, miasta zruynowane od dalszego upadku ochronione, y z rozwalin swoich oczywiście powstawać zaczynaią, skutki to są doszłych w tym czasie *sub vinculo Confœderationis* Seymow, do utrzymania rowności, zniesienia prepotencyi, do zmocnienia sił Rzpltey, a przeto lepszey konsyderacyi u Sąsiadow, do wewnętrznych, y zewnętrznych pożytkow, wygod, y ozdob kraiu szrzodkuiące.

Ale nad to wszystko N. P. że nam rada Seymowa iest przywrocona, ktora iest duszą tey Rzpltey, przez reassumowanie Praw

A *Anno-*

6

Annorum 1673.1690.1686. przez przepiſany iaśniey,y dokładniey pozrządek Seymowania, na Seymie *Convocationis*, y *Coronationis*. Powaga Kroleſtwu, rząd obſzernemu Państwu, moc Prawom władza Rzpltey,wolność Obywatelom przywrocone zoſtały.

Zaſiadaſz teraz Tron N. P. nie ażebyś ten tylko Majeſtatem Twoim zdobił, ale ażebyś na czele Praw, ktore poſtanowione będą, ozdobnieyſzey, y trwalſzey nad wſzelkie, kruśce, y głazy materyi, Jmie Twoie, Jmie oraz ſtanowiącego Narodu naydalſzey potomności na zaſzczyt, Rzpltą na ocalenie, nam, y po nas będącym na prawidło podał. Senat iuż ieſt nieprożney tylko powagi poſiedzeniem, ale nie tylko wierną dla Ciebie N. P. wierną dla Rzpltey, lecz y ſkuteczną radą; a dla nas Stanu Rycerſkiego, nieprzyćmionym *per abuſum libertatis* światłem.

My Stan Rycerſki całego Kroleſtwa reprezentuiący, iuż nie tylko Funkcyą Poſelſką na ſobie noſząc, ale do ſprawowania tey *in pleniſſima activitate* oſtatnim Prawem, y związkiem Rzpltey,gdy od wſzelkiey niemocy ubeſpieczeni ſtawiamy ſię, miło nam być powinno na tym mieyſcu Rady prawdziwie,nie ziazdu,znaydować ſię. A w tym mieyſcu rady gdy w ſkutecznym ſpoſobie radzenia znayduiemy ſię, zacoż od tego oddalać ſię mamy? Gdy tyle korzyści wſpomnionych przezemnie z wprowadzonego ſpoſobu radę doświadczamy? Zacoż ten mamy rzucać? Zaco do dawnego nierządu, y bezradności wracać ſię, y upadek Rzpltey przyſparzać?

Przeczytany Projekt nic nie ma w ſobie nowego tylko to co ieſt uſtanowiono na Seymach *Convocationis*, y *Coronationis*, porządek tylko traktowania materyi Ekonomicznych przepiſuie. *Pluralitas* zaś w decydowaniu materyi Ekonomicznych *extra quæſtionem* iuż być powinna, iako Prawem Seymu *Convocationis* ugruntowana.

Ale gdy ten Projekt,y nad nim deliberacya do dalſzego czaſu ieſt odłożona, odkładam obſzernieyſze do tego przymowienie ſię.

Co ſię zaś tycze wſzczętey Kweſtyi względem Deputacyi do Konſtytucyi; gdy Konſtytucya Seymu *Convocationis* chce, ażeby materye Ekonomiczne były determinowane *ante regreſſum* do Jzby, *regreſs* nie może być determinowany,poki też Projekta Ekonomiczne nie będą rezolwowane, y determinowane; Determinacya zaś Projektu polega od podpiſu Marſzałka, y Deputatow do Konſtytucyi; Niechcieć Deputatow do Konſtytucyi,ieſt niechcieć determinacyi Projektow Ekonomicznych, ktore przed *regreſſem* do Jzby podług Prawa Seymu *Convocationis* powinny bydź determinowane. Oboiętność zaś w tey mierze Prawa ku ułatwieniu porządku ninieyſzego Seymowania, nie ku zatrudnieniu powinna być tłumaczona. Y co ſię tycze Deputacyi *regreſſu*, przepis Prawa ściąga ſię do Seymow przyſzłych *formâ ordinariâ* agitować ſię maiących. Konfederacya zatym, pod ktorą teraz Seymuiemy, powinna ułatwić w tey mierze ſkrupuł. Y iako *ante omnia* ieſt potrzebna Deputacya, tak o tę upraſzam.

